
ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВознавства

УДК

В. Н. ДЕНИСОВ,
доктор юридичних наук

МІЖНАРОДНЕ СПІВТОВАРИСТВО ЯК ПРАВОВА РЕАЛЬНОСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Розглядаються історичні витоки виникнення і розвитку міжнародного співтовариства, висвітлюється специфіка його правових та інших ознак, аналізуються виклики, з якими стикається воно в сучасну епоху, що призводить до падіння авторитету міжнародного права і загрози миру і безпеки у світі.

Ключові слова: міжнародне співтовариство, міжнародне право, доктринальні погляди на функціонування міжнародного співтовариства, криза міжнародних відносин і міжнародного права.

Денисов В. Н. Международное сообщество как правовая реальность функционирования международных отношений

Рассматриваются исторические истоки возникновения и развития международного сообщества, освещается специфика его правовых и других признаков, анализируются проблемы, с которыми оно сталкивается в современную эпоху, что приводит к падению авторитета международного права и угрозе миру и безопасности в мире.

Ключевые слова: международное сообщество, международное право, доктринальные взгляды на функционирование международного сообщества, кризис международных отношений и международного права.

Denysov V. N. International Community as a Legal Reality of International Relations

This scientific work is devoted to the research of the historical origins and development of the international community as well as the interpretation of its legal peculiarities and other traits. The author analyzes the challenges that face the international community in the modern era leading to a decline of the authority of international law and a threat to peace and security in the world.

Key word: the international community, the international law, the activities of the international community, the crisis of international relations and international law.

Міжнародне співтовариство, будучи відносно новою за історичними вимірами категорією міжнародних відносин, характеризується своєрідними ознаками, які істотно впливають на історичний розвиток цих відносин, включаючи сферу їх регулювання міжнародним правом. Універсалізація міжнародних відносин, в першу чергу у сфері міжнародної економіки, що значно вплинула й на

універсалізацію міжнародного права, вже в середині 19 ст. перетворилася у всеохоплюючий фактор, відомий сьогодні під назвою глобалізація. Саме в умовах глобалізації міжнародних відносин виникли дві світові війни, подолання наслідків яких призвело до інституціоналізації міжнародних відносин і міжнародного права, сприяло створенню Організації Об'єднаних Націй і встановленню в Статуті ООН міжнародного правопорядку, заснованого на балансі світових сил, який врешті-решт дозволив уникнути третьої світової війни. Безумовно, важливу роль в цьому зіграла ядерна зброя, що виступила в якості стримуючого фактору. Отже, міжнародне співтовариство, що є також правовою реальністю, належить визначальна роль в підтриманні миру і безпеки та вирішенню численних проблем глобального характеру, подолання яких можливо лише спільними зусиллями народів і держав як головних чинників його утворення і функціонування. В умовах порушеного балансу світових сил, що стало результатом розпаду СРСР, спільні інтереси держав і народів, які пов'язуються з належним функціонуванням міжнародного співтовариства, все більше поступаються інтересам окремих держав та їх угрупованням. Все це веде до хаосу в міжнародних відносинах, який супроводжується падінням авторитету міжнародного права, загрожуючи існуванню ООН як найважливішого засобу підтримання миру і безпеки у світі, недопущення ядерної війни.

У доктрині міжнародного права переважає точка зору, що міжнародне співтовариство виникло всередині XIX ст. у результаті глобалізації міжнародних відносин, в умовах якої з'явилося сучасне розуміння державного суверенітету, що дало поштовх формуванню принципу рівноправності й самовизначення народів. Звичайно, виникнення міжнародного співтовариства пов'язано з усім попереднім розвитком міжнародних відносин та міжнародного права, починаючи з Середньовічного світу, що з'явився після падіння у 476 р. Західно Римської імперії та настання в Європі хаосу, викликаного набігами варварів, відродженням на початку XI ст. міжнародних відносин у результаті розвитку торгівлі та морських сполучень тощо. У першій половині 16 ст., яка принесла відкриття Колумбом та його послідовниками Америки, усі частини світу увійшли у контакт одна з одною. Монархії, що виникли в середньовічній Європі, належали до християнського співтовариства, сприяючи тим самим його розвитку в усіх сферах життя, включаючи міжнародне право в процесі рецепції складової римського права *jus gentium*. Однак у політичному плані вагоме значення в середньовічній Європі мало прагнення папства, що стояло на чолі Католицької Церкви, до світового панування в особі ідеї *Civitas christiana* як «Республіки християнських націй». Тому королі, відстоюючи свої права, змушені були вести боротьбу проти папи та імператора Священної римської імперії німецької нації, створеної у 843 р. після розпаду імперії Каролінгів, яка також стає суперницею папства.

Однак в XIV ст. ідея всесвітньої монархії зазнала поразки і вирішального значення набуло формування міждержавної системи міжнародних відносин, яка засновувалася на народженні суверенних держав. Виникнення нової системи міжнародних відносин пов'язувалось з боротьбою королівської влади з феодалізмом, що завершилася створенням сучасних держав. Першою в такій якості виникла англійська держава, монархія якої раніше за інших звільнилася

з-під опіки папи. У 2-й половині XV ст. під владою короля завершилося територіальне об'єднання Франції. Цьому прикладу послідували Іспанія, Швейцарія, Швеція та Данія. У 1680 р. протестантська Голландія під егідою династії Нассау-Оранських також організувалась у суверенну державу. Водночас під керівництвом династії Романових такою державою стала й Росія. У Німеччині та Італії цей процес розвивався більш повільно внаслідок супротиву численних синьйорів, князів та міст, які намагалися зберегти свої привілеї, встановлені феодальним порядком. Німецьку та італійську єдність було досягнуто лише у 1870 р.

Вестфальський мир 1648 р., що поклав край Тридцятилітній війні, заклав засади «європейського публічного права». Суверенітет та рівноправ'я держав визнаються основоположними принципами міжнародних відносин. Для врегулювання спільних проблем встановлюється можливість звернення до договірної процедури, що засновується на згоді держав-учасниць. «З юридичної точки зору, Вестфальський мир можна розглядати як відправний момент всього розвитку сучасного міжнародного права»¹. Монархи, які створили суверенні держави, набули водночас абсолютні права, чому сприяли як рецепція римського права, так і політична думка в особі таких видатних особистостей, як Макіавеллі, Гоббс і Спіноза. Абсолютизм у внутрішньому плані неминуче поширився на зовнішню політику, утверджуючи в ній верховенство волі суверенної держави, в якій війна виступає «необхідним і звичайним засобом міжнародної політики абсолютних монархій»². На думку Макіавеллі, єдиною метою, яку має ставити собі монарх, єдине мистецтво, яке він має обмірковувати та засвоювати, це – війна; тільки це необхідно тому, хто хоче правити іншими³. Монархи, однак, в силу природного відчуття самозбереження та реальностей жорсткого суперництва суверенних держав на міжнародній арені, проявляють інтерес й до збереження миру. У XVI – XVII ст. з'являються проекти міжнародного устрою, які навіть випереджали свій час. Зокрема, це проекти Е. Крюссе «Новий Кіней» та Сюллі «Великий план Генріха IV». Однак, замість встановлення в Європі міжнародного устрою, що мав поставити під зовнішній контроль суверенітет правителів, перевага була віддана політичному принципу рівноваги. Цей принцип вимагав розподілити сили між державами таким чином, щоб вони урівноважували одна одну. Він стосувався також малих держав, які мали отримати гарантію проти захоплення їх більш сильними державами⁴.

У період XVI – XVIII ст. у специфічній формі, а саме в трактатах видатних юристів, представляються системи міжнародного права, в яких узагальнюється його поступовий розвиток. Будучи у ці історичні часи творцями міжнародного права, вони навично в людській правосвідомості отримали найпочесніше звання його «засновників». До них належать послідовники підходу до міжнародного права з позицій: природного права – Тома Аквінський (1225 р. або 1226–1274 рр.), Франсиско де Віторія (1480–1546 рр.), Франсиско Суарес (1548–1617 рр.), Г. Гроцій (1583–1645 рр.), С. Пуфендорф (1632–94 рр.); попередників позитивізму, першим серед яких був Емерік де Ваттель (1714–68 рр.); позитивізму, першими з яких були Дж. Селден (1548–1654 рр.), Р. Зьоч (1590–1660 рр.), Корнеліус ван Бейнкерсгук (1673–1743 рр.), Йозеф Мозер

(1701–1785 рр.), Георг Фрідріх фон Мартенс (1756–1821 рр.) та ін. Поступово в міжнародних відносинах гору взяла тенденція на розвиток позитивного міжнародного права, суб'єктами якого є виключно суверенні та рівноправні між собою держави. Його джерела – це норми, що походять від волі та згоди суверенних держав. Останні самі визначають свою міжнародно-правову поведінку в міжнародних відносинах, у т. ч. звернення до війни. Це був період т. зв. «класичного міжнародного права», формування якого було покладено Вестфальським мирним договором 1648 р.

Період кінця XVIII – початку XIX ст. став новим етапом в розвитку держави, яка під впливом ідей Французької революції 1789–93 рр., а також Американської революції кінця XVIII ст. перестала бути власністю монарха, перетворившись у державу-націю із цілковитим збереженням внутрішніх та зовнішніх суверенних прав, і, отже, міждержавної системи міжнародних відносин. Однак, ідея держави-нації стала найпопулярнішою у світі, швидко вийшовши за межі Франції. Вона втілювалася в принцип національності, згідно з яким кожна нація має право на створення власної держави незалежної від того, чи в даний час вона перебуває в складі однієї або в складі декількох держав. Право народу на незалежність було проголошено і в американській Декларації незалежності 1776 р.

Французькі революційні війни (1792–1802 рр.) сприяли здійсненню в Європі принципу національності, зумовивши, зокрема, появу в міжнародному праві інституту плебіситу, згідно з яким була змінена державна належність територій Авіньона (1791 р.), Савойї (1792 р.) та Ніцци (1793 р.), які відійшли до Франції. Однак, наполеонівські війни 1796–1815 рр. фактично відкинули революційний принцип національності, спрямувавши Францію на підкорення їй всієї Європи. Розгром армії Наполеона, що стався після вторгнення її в Росію, поставив перед коаліційними силами європейських держав проблему відновлення рівноваги сил, порушеної наполеонівськими війнами. Цей принцип, а також принцип легітимізму, був покладений в основу нового міжнародного порядку, який був встановлений державами-переможцями на Віденському конгресі 1814–15 рр., скликаному у зв'язку з розгромом Наполеона. На цьому Конгресі було створено Священний союз у складі Росії, Пруссії та Австрії, до якого згодом приєдналися Велика Британія та Франція, а потім й інші держави. Базуючись на принципі легітимізму, Союз виступав гарантом територіальної стабільності в Європі та внутрішнього порядку держав від революційних зазіхань. У дипломатичній практиці він отримав назву «європейський концерт», який проіснував до 1833 р., припинивши свою діяльність внаслідок непримиримих протиріч його учасників. Проголошений Віденським конгресом національно-державний принцип призвів до повного переділу політичної мапи Європи. З'явилася Грецька держава (1830–1832 рр.), Королівство Італія (1861 р.), Німецька імперія (1871 р.), Норвегія відокремилася від Швеції (1905 р.). Балканські країни, як і Албанія, добилися незалежності (1913 р.). Збереглися Швейцарія і засноване у 1830 р. Королівство Бельгія і Російська імперія, а до 1918 р. проіснувала Австрійська монархія⁵.

Колонізація Америки європейськими державами (Іспанією, Португалією, Англією, Францією, Голландією) значно розширила просторову дію європей-

ського міжнародного права. У Новому світі виникла й перша неєвропейська держава у зв'язку з відокремленням від Англії 13 Північноамериканських колоній (1776 р.). На їх місці виникли США, які не тільки приєдналися до християнсько-європейського міжнародного права, але й вельми суттєво сприяли його розвитку. Помітний вплив зробили США на розвиток права нейтралітету, а також поновлення юрисдикції третейських судів, яка знову стала засобом міждержавної політики після укладеного з Англією 19 листопада 1794 р. Договору про третейські суди, так званого Договору Джея⁶. У Південній Америці відокремленню іспанських і португальських колоній від їх метрополій (1810–1825 рр.) призвело до виникнення багатьох нових суб'єктів міжнародного права. Крім того, протягом XIX ст. між Англією, Францією Бельгією, Німеччиною, Португалією відбувся колоніальний поділ Африки, яким завершився поділ світу між колоніальними державами. Нова ідеологія національного суверенітету сприяла подальшому утвердженню міждержавної системи, в межах якої посилено розвивалося позитивне міжнародне право. Але найбільшим фактором, що сприяв розквіту всіх сторін життя народів Європи, був період тривалого миру між великими державами. За словами А. Фердосса, цей період безперервного миру, що розпочався з 1871 р., призвів до нечуваного доти розширення європейських торгових та інших зв'язків. Загальна безпека прав та всебічне визнання недоторканності приватної власності сприяли потужним капіталовкладенням, завдяки чому швидко зросло та подешевшало виробництво товарів, а тим самим з року в рік підвищувався життєвий рівень широких мас. Тому, в той період економічного і технічного прогресу розвивався багатообіцяючий прогресивний оптимізм, згідно якого можна раціоналізувати боротьбу за владу між державами та поставити її в розумні межі, щоб вона не загрожувала умовам сучасної цивілізації⁷. Новий характер міжнародних відносин вплинув на подальший розвиток позитивного міжнародного права, предметом якого стали кодифікація дипломатичного права, права запобігання війні на основі третейського посередництва та законів і звичаїв війни. Цьому сприяли Берлінський конгрес 1884 р., Паризький конгрес 1856 р., Гаазькі мирні конференції 1899 р. і 1907 р.

Безперервний процес універсальності міжнародних відносин та міжнародного права, зумовлений бурхливим розвитком ліберальної економіки та пов'язаного з цим науково-технічним прогресом, не міг не призвести до виникнення такого нового фактору у взаємних відносинах держав, як їх інституціоналізація, що стала провідною лінією розвитку в наступні історичні епохи. Цим самим держави визнали необхідність та законність прийняття ними колективних рішень в межах створених ними інституціональних структур. Зародження інституціоналізованої системи міжнародних відносин, перш за все, пов'язано з діяльністю Священного Союзу, в межах якого періодично скликалися міжнародні конгреси. Важливим етапом на цьому шляху стало створення т. зв. адміністративних союзів: Міжнародного союзу для вимірювання землі (1864 р.), Міжнародного телеграфного союзу (1865 р.), Всесвітнього поштового союзу (1874 р.), Міжнародного комітету мір та ваги (1875 р.), Міжнародного союзу з охорони промислової власності (1886 р.), Міжнародного союзу залізничних товарних сполучень (1890 р.) та ін.

Отже, незважаючи на те, що між народами та державами, звичайно, ніколи не припинялося суперництво, у них виникли загальні інтереси, які не тільки вже не можна було ігнорувати, не завдаючи собі значної шкоди, а й обов'язково враховувати їх. І такий стан міжнародних відносин тримався аж до того часу, коли бурхливий розвиток капіталізму в 19 ст. не призвів до глибокої та системної його кризи. В умовах панування фінансового капіталу, її подолання пов'язувалося з переділом світу на користь тієї або іншої групи західних держав, які боролися між собою за ринки збуту та дешево сировину для власної промисловості, наслідком якої мало стати нове співвідношення сил у міжнародному співтоваристві. Розв'язанням цього глобального протиріччя могла бути тільки війна із втягненням до неї вже всіх народів та держав. Нею й стала Перша світова війна 1914–18 рр., навіть у назві якої знайшов факт визнання глобалізованого світу в емпіричній формі міжнародного співтовариства.

Після закінчення цієї війни складовою Версальської системи післявоєнного устрою світу мала стати створена у 1919 р. перша політична міжнародна організація – Ліга Націй. Саме відтоді міжнародні відносини та, відповідно, міжнародне право відзначаються інституційним характером універсального значення. «Тривалість Першої світової війни призвела до очевидної потреби організувати співтовариство держав з тим, щоб не допустити майбутніх війн або ліквідувати їх в зародку»⁸. Створення Ліги Націй, що було в основі 14 пунктів програми миру президента США В. Вільсона, мало сприйматися як гарантія політичної незалежності і територіальної цілісності всіх великих і малих держав (п. 14). Разом з тим, недопущення нової війни пов'язувалося з необхідністю розвитку співробітництва держав у сфері соціально-трудових відносин, що й зумовило створення також у 1919 р. Міжнародної організації праці (МОП) як автономної структури Ліги Націй. Остання, однак, з тієї ж самої причини, що й Перша світова війна, виявилася неспроможною запобігти Другій світовій війні (1939–1945 рр.) та після її закінчення була заснована Організація Об'єднаних Націй. Її діяльність сприяла ще більшому розвитку міжнародної інституційної системи, надавши міжнародним відносинам та міжнародному праву всеохопний рівень взаємозалежності держав та інших акторів у межах існуючого міжнародного співтовариства.

Виникнення міжнародного співтовариства було результатом розвитку цінностей західної цивілізації, яка стала пануючою у світі, підкоривши своєму впливу майже всі інші цивілізації. Перший величезний пролом в ній зробив СРСР, який водночас виступив в якості нової соціальної парадигми життя людей в суспільстві, заснованій на суспільній власності засобів виробництва (соціалістична власність), та як уособлення за фактом цінностей православної цивілізації, що виникла в часи існування Київської Русі та отримала наступний розвиток відповідно в Московській державі та Російській імперії. Це сталося на початку 20 ст., а з перемогою Антигітлерівської коаліції у Другій світовій війні та створенням ООН новий історичний пролом у західній цивілізації утворила деколонізація, в результаті якої до складу міжнародного співтовариства увійшла нова група держав, а саме країни, що розвиваються, які є представниками в ній власних цивілізаційних цінностей та інтересів. І хоча СРСР у 1991 р. перестав існувати разом зі своїми союзниками з т. зв. соціалістичного

табору, які в Європі повернулися до країн західної цивілізації, Росія, будучи його правонаступницею, продовжила свою участь в міжнародному співтоваристві як світова сила православної цивілізації.

Суб'єктний склад сучасного міжнародного співтовариства включає: народи в якості правоутворюючої основи держав; держави в якості основних суб'єктів міжнародного права; міжнародні міжурядові організації, перш за все ООН, Статут якої визначив характер міжнародного правопорядку, встановленого після Другої світової війни; міжнародні неурядові організації в якості міжнародного громадянського суспільства; Європейський Союз, що є окремою наднаціональною структурою в системі міжнародних відносин; індивіди, статус яких визначається міжнародним правом; організації світових релігій, які безпосередньо уособлюють в собі цивілізаційні цінності відповідних народів і держав; приватні корпорації в особі транснаціональних корпорацій; міждержавні корпорації приватного права, які є публічними за своєю метою, але приватними за юридичною формою організації.

З позиції предмета функціонування міжнародного співтовариства, яким є міжнародні відносини, що регулюються значною мірою міжнародним правом, яке діє як право суверенних держав, включаючи в широкому значенні право Європейського Союзу, та цілями і завданнями, які ставлять перед собою неурядові організації, які, будучи неприбутковими утвореннями, намагаються, як правило, своєю діяльністю змінити або виправити негативні дії держав. Більш широкі цілі та завдання переслідують релігійні організації, діяльність яких головним чином пов'язана з обстоюванням у своїх державах та на рівні міжнародних відносин цивілізаційних цінностей своїх народів, у т. ч. взаємовідносини з іншими народами.

Водночас міжнародно-правове регулювання діяльності акторів міжнародного співтовариства відбувається під впливом правосвідомості народів як важливого чинника, який також впливає на характер міжнародних відносин та їх організацію. При цьому, між державами існують неоднозначні підходи до вирішення тих або інших проблем, а з розпадом СРСР з'явилися нові протиріччя глобального рівня, які загрожують стабільності міжнародному правопорядку як такому.

Отже, міжнародне співтовариство можна визначити як політико-правову спільність, що виникла у вигляді емпіричного факту в ході розвитку міжнародних відносин та міжнародного права і характеризується існуванням в її структурі різноманітних акторів, об'єднаних загальними інтересами, що слугує основою для прийняття від імені цієї спільноти рішень обов'язкового або рекомендаційного характеру; воно є також формою функціонування сучасного міжнародного права в універсальному просторі міжнародних відносин.

Міжнародне право, як зазначає Нгуен Куок Дінь, визначається як право, що застосовується до міжнародного співтовариства⁹. І далі він відзначає, що це формулювання має розумітися як існування міжнародного співтовариства, відмінного від національного співтовариства, внутрішнього товариства або державної спільноти. Водночас це визначення вказує на відповідні сфери застосування міжнародного права і права внутрішнього. Нарешті, воно підтверджує соціологічний і, отже, необхідний зв'язок між правом і суспільством. Будь-

якому суспільству необхідно право та будь-яке право є суспільним продуктом. Висловлення *ubi societas, ubi jus* (де суспільство, там є право) стало нормою, довівши свою дієвість у часі та просторі¹⁰. За висновком Нгуен Куок Діня, «...міжнародне співтовариство, діяльність якого регулюється міжнародним правом, є також «міждержавним співтовариством» або «співтовариством держав»¹¹. К. Райт вважаючи, що суспільство і право є двома сторонами одного і того ж питання, визнає існування «товариства націй» (*society of nations*) або «співтовариства націй» (*community of nations*). Таку позицію, як зазначає, поділяє більшість юристів, хоча з характеристикою примітивності¹². Однак, присвоєння міжнародному співтовариству та його основі – міжнародному праву властивостей примітивності є традиційним для західної доктрини, яка, виходячи з відсутності в міжнародній системі центральної влади та автоматичного застосування санкцій, як це має місце у внутрішньому праві держав, применшує особливості міжнародного права як права суверенних держав. Сьогодні, однак, дана концепція вже не є такою монолітною, як раніше. Так, Т. Френк вважає некоректним порівнювати «національні співтовариства» (*national communities*) з «співтовариством держав» (*community of states*), в якому виражається «природа міжнародної системи»¹³. Співтовариство, на його думку, відрізняється від натовпу, перш за все тим, що воно є організованою системою взаємодії відповідно до встановлених правил, у той час як для натовпу типовим є нерегульована, довільна взаємодія між акторами, чий свідомий зв'язок один з одним обмежується обставинами випадкової близькості... Різниця між натовпом або навіть примітивною асоціацією та розвинутим співтовариством полягає в тому, що в останньому члени визнають конкретні взаємні зобов'язання як супроводжуючі членство в цьому співтоваристві, яке є структурованою постійно функціонуючою асоціацією взаємодіючих сторін¹⁴. Т. Френк посилається на проф. С. Хоффмана, згідно з яким міжнародна система, що є аналогом міжнародного співтовариства, являє собою «модель відносин між основними організованими структурами світової політики, яка характеризується змістом цілей, що переслідують ці організовані структури, та завданнями, які вони виконують, так само як засобами, що використовуються для досягнення цих цілей та виконання цих завдань»¹⁵.

В. Фрідман, констатуючи, що міжнародне право «все ще не досягло стадії централізованої влади», характеризує «міжнародне товариство» (*international society*) таким, що «безумовно не є примітивним в матеріальному значенні цього слова, якими були нації в часи, що передували промисловій революції»¹⁶. Вважаючи, однак, національний суверенітет анахронізмом, а саме таким, що суперечить реальності міжнародних відносин та праву, які розвиваються за трьома рівнями: універсальної наднаціональної організації, регіональної організації та дипломатичного співіснування, він виділяє «Міжнародне товариство» (*International society*), «Транснаціональне товариство» (*Transnational Society*) та «Наднаціональне товариство» (*Superanational society*). Перше представляє традиційну систему міжнародних дипломатичних відносин, а саме відносини «співіснування». ООН, зокнайменше в особі її основних політичних органів, говорить В. Фрідман, є за своєю сутністю інституційним продовженням цього традиційного «міжнародного співтоварис-

тва»¹⁷. Концепція «транснаціонального товариства» в широкому значенні відповідає концепції «транснаціонального права», що була розвинута сучасними юристами-міжнародниками, такими як Ф. Джессеп та М. Макдугал. І, нарешті, «наднаціональне товариство», тобто товариство, в якому діяльність і функції держав або груп поглинаються в постійних міжнародних установах»¹⁸. Цей поділ, однак, свідчить не про існування в міжнародній системі множинності міжнародних співтовариств, що неможливо за визначенням, а про зміни, що постійно відбуваються в структурі міжнародного співтовариства, особливо в плані фрагментації міжнародного права.

Г. Лаутерпахт формулює визначення міжнародного права як сукупність норм поведінки, що забезпечується зовнішньою санкцією, яка наділяє правами та покладає обов'язки, хоча не виключно, на суверенні держави, і яка зобов'язана своєю юридичною силою як згоди держав, вираженій у звичаях та договорах, так і у факті існування міжнародного співтовариства держав (*international community of states*) та індивідів. Більш коротко у цьому значенні, підкреслює він, міжнародне право може бути визначено як право міжнародного співтовариства¹⁹. Близьким до цього формулювання є визначення Дж. Вестлейка: «Міжнародне право, або те, що називається правом націй, є правом товариства держав або націй»²⁰. Отже, на думку Г. Лаутерпахта, поняття міжнародного співтовариства є нерозривним з міжнародним правом. *Ubi societas, ubi jus*. Характеризуючи такий істотний елемент міжнародного права, як його джерела, він констатує, що значною мірою з факту існування міжнародного співтовариства походить авторитет тих норм і принципів міжнародного права, незалежно від того, чи називаються вони «загальними принципами права», чи «причиною явища», чи «природним правом», чи «сучасним природним правом», усі вони отримують свою юридичну силу, виходячи з джерела зобов'язання перед іншим, ніж прямо висловлена згода держав або така, що розуміється²¹. Г. Лаутерпахт говорить, що стало майже тавтологією постулювати існування міжнародного співтовариства вказівкою на зростання взаємозалежності та контактів в більшості сфер людських зусиль... Взаємозалежність та контакт стали знаками сучасної цивілізації²². Водночас визнання Лаутерпахтом міжнародного співтовариства має ідеологізований характер, віддаючи його від реальностей міжнародних відносин. У позиціонуванні себе суверенною державою як хранительницею національних інтересів, він бачить фактор, що дезорганізує міжнародне співтовариство²³. А під приводом поділу держав на демократичні та диктаторські визнає вищість західної цивілізації²⁴, що явно суперечить міжнародному правопорядку, встановленому після Другої світової війни і виникненням у зв'язку з цим істотно оновленого міжнародного співтовариства, яке вже складається з всіх народів з правом на самовизначення і суверенітет. Він прямо говорить, що існують нації, подібні США, і можливо лише США є представником цієї групи, які мають явне відчуття своєї власної безпеки, що походить від географічної та політичної точки зору, а саме, що будь-яка участь в колективній безпеці має розглядатися як неприпустимий альтруїзм²⁵. Виходячи з цієї позиції, Лаутерпахт беззастережно визнає функціонування міжнародного співтовариства в економічній сфері, тобто там, де позиції США були найсильнішими у світі та вельми обмежено у сфері без-

пеки колективної. Утопічною, особливо з позицій сьогодення, уявляється його теза, згідно з якою лише ефективне утвердження міжнародного права разом з міжнародною виконавчою і законодавчою владою означатиме в істинному значенні створення міжнародного співтовариства²⁶. Отже, повноцінне міжнародне співтовариство він вбачає у пануючій ролі в ньому цивілізованих суспільств, розуміючи під ними західне суспільство, що також суперечить реальностям міжнародних відносин, для яких все більшого значення набуває обстоювання цінностей культур різних народів на основі їх суверенних прав.

А. Кассезе розглядає міжнародне співтовариство (international community) як юридичний порядок, цілком відмінний від правових систем держав. Ознаки світового співтовариства (the world community), говорить він, є унікальними. В міжнародному співтоваристві жодна держава або група держав не стоїть на чолі з тим, щоб міцно тримати владу, необхідну для нав'язування своєї волі всьому світовому співтовариству. Влада є фрагментарною та розпорошеною... Відносини між державами, що складають міжнародне співтовариство, значною мірою залишаються горизонтальними. Жодна вертикальна структура до цього часу не вилілася в певну форму, як існує заміна цього правила у внутрішніх системах держав²⁷. З точки зору сьогодення, таку ситуацію Кассезе вважає незадовільною. На його думку, «головним наслідком горизонтальної структури міжнародного співтовариства є те, що організаційні норми перебувають на вельми незрілій стадії»²⁸. Він визнає існування загальних інтересів держав в міжнародному співтоваристві лише в специфічній формі, укладаючись, однак, у свою концепцію організаційної нерозвинутості останнього. Так, наприклад, право кожної держави захоплювати піратів у відкритому морі розглядається ним як дії не від імені світового співтовариства (the world community) та захисту його цінностей, а «з метою охорони спільного інтересу»²⁹. Можливо, така оцінка дій держав стосовно даного міжнародного злочину справедлива для початку XIX ст., коли міжнародне співтовариство тільки зароджувалося. Але для сучасного міжнародного правопорядку, встановленого Статутом ООН та розвинутого міжнародного-правовою практикою, що є основою структури міжнародного співтовариства, це вже не є таким очевидним. Характеризуючи конкретне застосування звичаєвих норм, норм багатосторонніх договорів та норм *erga omnes* він зводить цей процес до взаємин двох держав, хоча, звичайно, визнає, що ці норми покладають права і обов'язки на всіх держав-учасниць. У даний час, як відзначає Кассезе, кожний знає, що складові частини національних структур міжнародного співтовариства (індивіди, групи, асоціації, державо-подібні утворення, багатонаціональні корпорації, транснаціональні організації, багатонаціональні фінансові структури, засоби масової інформації тощо) настільки переплітаються, проходячи через національні кордони, що вони складають явище, яке увійшло у вжиток під назвою «глобалізація»³⁰. Він визначив комплекс обов'язків або зобов'язань міжнародного співтовариства, які характеризуються унікальними особливостями³¹. Ними є: обов'язки, що захищають основоположні цінності, такі як мир, права людини, самовизначення народів, захист навколишнього середовища; зобов'язання *erga omnes*, що стосуються всіх держав-членів міжнародного співтовариства, або у випадку багатосторонніх договорів – всіх інших держав,

що договорюються; обов'язки, що супроводжуються відповідним правом, яке належить будь-якій державі у випадку зобов'язань, передбачених в багатосторонніх договорах; таке право може бути здійснено будь-якою іншою державою-учасницею договору, якщо так або інакше вона матеріально або морально стала потерпілою внаслідок порушення; право здійснювати від імені всього міжнародного співтовариства охорону основоположних цінностей співтовариства, наприклад, коли держава висловлює заперечення іншій державі внаслідок звірств, скоєних останньою проти власних громадян, або рішуче протестує проти неї, і вимагає негайного припинення цих звірств не мотивованих бажанням гарантувати власні інтереси або запобігти в майбутньому можливій шкоді; її виключною або первісною метою є відстоювання гуманітарних цілей від імені всього міжнародного співтовариства. Тому ці права можуть бути названі «правами співтовариства»³². Про подібні права, як зазначає Кассезе, ще у XVI ст. розмірковував Франциско де Віторія. Будучи послідовником теорії природного права, він назвав такі права *bonum commune totius orbis*, тобто загальним благом для всього світу, або іншими словами позитивними якостями та цінностями, які поділяються всім людством і щодо яких індивідуальні держави мають поступатися своїми особливими інтересами та вимогами³³. До того ж, на думку автора, це є другим підтвердженням того, що поява в сучасні часи уявлень про обов'язки і права співтовариства (та близької концепції *jus cogens*...) перетворює в позитивне право ідеї та структури, представлені прихильниками природного права між XVI та XVIII століттям³⁴. Таким чином, права співтовариства, безумовно, існують, складаючи частину міжнародного права. Проблему він бачить у забезпеченні цих прав на практиці, оскільки звичаєве міжнародне право не має для цього конкретних механізмів, і тому залишаються традиційні засоби задоволення, такі як дипломатичні кроки, дипломатичний тиск, мирні контрзаходи тощо³⁵. Стосовно договорів, то в деяких з них лише оголошується право без уточнення засобів, за якими воно може бути здійснено. А в ряді інших – встановлено спеціальні процедури або спеціальні механізми досягнення подібних вимог. Кассезе констатує, що типовою особливістю міжнародного співтовариства, а саме величезне розходження між нормативним рівнем та імплементацією, є більш помітне в цій сфері, ніж будь-де. Хоча держави мають можливість діяти в інтересах сторін, вони, як правило, намагаються уникнути втручання у внутрішні справи інших держав. Вони припиняють здійснення своїх «прав співтовариства» лише тоді, коли їх власні економічні, воєнні або політичні інтереси ставляться під удар³⁶. За його висновком, у міжнародному співтоваристві дві різні моделі права існують поруч: одна традиційна, а друга – сучасна. Посилаючись на дослідження політолога М. Уайта та юриста-міжнародника Х. Була, він називає традиційну модель «гроціанською», а нову модель «кантіанською». Згідно з першою моделлю «міжнародне співтовариство засновується на «статистичному» баченні міжнародних відносин; вона характеризується співробітництвом та врегульованою взаємодією між суверенними державами, кожна згідно зі своїми власними інтересами. На противагу «гроціанській», більш сучасна «кантіанська» парадигма засновується на універсалістській або космополітичній картині, «яка бачить за роботою в міжнародній політиці потенційне співтова-

риство людства» (community of mankind) та ставить наголос на елементі «транснаціональної солідарності» (jus cosmopolitanum)³⁷. «Співтовариство людства», однак, є абстрактним формулюванням невідомо чого, і в силу цього не може бути прийнятним. Людством часто оперує західна доктрина, яка на практиці, а нерідко й в теорії, отожднює його з цінностями західної цивілізації. Для неї «людство» звучить як нібито само собою зрозуміла категорія, оскільки її основу складає поняття вищості західних цінностей у всіх сферах міжнародного життя. Сьогодні це є вже анахронізм, який лише ускладнює розуміння характеру сучасних міжнародних відносин та міжнародного права, так само як встановлення дійсних тенденцій їх розвитку, у т. ч. в рамках міжнародного співтовариства.

Досить детальний аналіз міжнародного співтовариства представлений також Г. Мослером, який чітко визначив його в якості «правового співтовариства» (legal community)³⁸. Як зазначає вчений, з самого початку необхідно підкреслити, що міжнародне право не може бути визначено лише в поняттях двосторонніх або багатосторонніх відносин між суб'єктами, які мають юридичну компетенцію. Зібрання суб'єктів, що беруть участь у міжнародному правовому порядку, складає співтовариство, і всі суб'єкти міжнародного права є його членами... Міжнародне співтовариство є в той же час правовим співтовариством, що регулює відносини своїх членів один з одним та з організованими інституціями, нормами і принципами та максимами поведінки³⁹. До основних понять, якими він оперує, відносяться відмінність та зв'язок між міжнародним співтовариством і правовим співтовариством разом з суттєвими характеристиками останнього та суб'єкти міжнародного права. З появою Ліги Націй з'явився й новий тип міжнародних відносин, що значно вплинуло на характер та розвиток міжнародного співтовариства. Щонайменше часткове визнання спроможності людської особи мати права і обов'язки згідно з міжнародним правом є типовим для сучасних міжнародних відносин, організованих в рамках міжнародного співтовариства. Необхідною також є відповідь, яким чином принципи та норми міжнародного права виникають та стають зобов'язуючими для членів міжнародного правового співтовариства. Складовою інституціоналізованого співробітництва держав у межах міжнародного співтовариства він називає загальне право (common law) міжнародних організацій. Важливе місце в системі міжнародного співтовариства у співвідношенні з правовим співтовариством належить, згідно з його баченням, економічному співробітництву держав, сфері врегулювання спорів як ключовому фактору функціонування міжнародного співтовариства, що керується верховенством права, та забезпеченню балансу прав та інтересів держав⁴⁰. Міжнародне суспільство, на думку Г. Мослера, є правовим співтовариством тією мірою, в якій воно діє відповідно до правових норм⁴¹. Він підкреслює, що на сучасне міжнародне право впливають два істотних моменти: перший характеризується тим, що в даний час застосування його норм логічно походить від природи речей та природи міжнародних відносин; та другий, який має велике значення, полягає у взятті до уваги того факту, що експансія міжнародного права призвела до вельми розширеного на сьогодні міжнародного суспільства, яке більше не концентрується на Європі. Відповідно перший момент стосується продовження застосов-

ності аргумента Емеріка де Ваттеля, на думку якого, природне русло річки, яка тече через декілька країн або застосовується в якості кордону, не може бути використане однією зацікавленою державою, а завжди мають враховуватися відповідні права суміжних або протилежних країн. Підстава для цієї норми була знайдена в праві всіх прибережних держав брати участь відповідно до географічної ситуації. Другий момент походить від включення нових членів до міжнародного співтовариства на основі визнання їх в міжнародному праві, у т. ч. тих, які не належать до європейської традиції⁴².

Г. Мослер звертає увагу і на такий важливий чинник впливу на характер міжнародного співтовариства, як інституційність міжнародних відносин. Виникнувши як історична тенденція руху до «відносного суверенітету» держав⁴³, вона отримала розвиток в інституційності всієї міжнародної системи і нової ролі в ній міжнародного права. Створення світової організації, вперше Ліги Націй, а тепер Організації Об'єднаних Націй, як зазначає вчений, є характерною рисою загальної тенденції до централізації за рахунок суверенітету. Але, навіть при цьому, всі ці досягнення є лише засобами підтримання миру та сприяння співробітництву між державами. Їх функція полягає в збереженні міждержавного миру юридично рівноправних держав. Іншими словами, організовані інститути сучасного світу характеризуються обслуговуючою функцією⁴⁴. Отже, Г. Мослер аргументовано доводить, що в сучасному міжнародному співтоваристві відсутня будь-яка тенденція, яка б свідчила про його рух до світового уряду та світового права. Суверенна держава залишається головним елементом міжнародного права та визначальною структурою міжнародного співтовариства. Виходячи з еволюції розвитку міжнародних відносин та визнання того, що міжнародне право виникло через трансформацію ієрархії середньовічного суспільства в групу сучасних держав, він обстоює позицію, згідно з якою, кожному періоду цієї еволюції відповідає власне міжнародне співтовариство з притаманними кожному з них правовими властивостями. Ними є середньовічне суспільство, члени міжнародного співтовариства т. зв. класичного періоду, правове співтовариство, що функціонувало без будь-якого вертикального елементу субординації, крім, звичайно, самопомогі як санкції⁴⁵. Він робить слушний висновок: Факт, що правове співтовариство, визнане всіма, існувало без устрою, в якому передбачається примус компетентного органу, доводить, що примусова влада не є необхідним елементом права⁴⁶. Нинішня ж еволюція перебуває у фазі організації, можливо у формі перехідного періоду⁴⁷. Як він зазначає, не можна заперечувати те, що вертикальний елемент субординації держав стосовно організації, в якій вони є членами, став фактом. Істинним, безумовно, є те, що ера нації-держави продовжуватимуться ще тривалий час⁴⁸. Але для будь-якого суспільства, говорить далі Г. Мослер, визначальним є трансформація його у співтовариство, що управляється правом. Це забезпечує необхідну організацію та поділ компетенції органів, встановлених згідно із закріпленими процедурними нормами⁴⁹. Відзначаючи відсутність загального устрою в цілях функціонування міжнародного співтовариства, він визнає існування в ньому конститутивних елементів, що відрізняються за формою та значенням. До таких елементів, перш за все, він відносить статутні акти міжнародних організацій, які характеризуються ознаками

конституційних актів як значного елементу конституціонального життя в міжнародному співтоваристві⁵⁰. При цьому Г. Мослер зауважує, що т. зв. конституції міжнародних організацій не мають такої могутності, як конституції держав. Не є таким виключенням й Статут ООН⁵¹. Важливим конституційним елементом міжнародного співтовариства він вважає також принцип консенсусу, через який держави у всі часи здійснювали розвиток міжнародного права, навіть тоді, коли їх спільне існування обходилося без будь-якої організації. За його оцінкою, він є основним принципом, завдяки якому міжнародне суспільство стає правовим співтовариством⁵².

У будь-якому правовому співтоваристві, говорить Г. Мослер, має бути мінімум одностайності, який є необхідним для збереження співтовариства. Ця одностайність може мати зв'язок з правовими цінностями, які можуть розглядатися у світлі мети співтовариства, або вона може бути знайдена в правових принципах, що є обов'язковими для виконання всіма членами. Весь мінімум правових норм як зобов'язуючих у межах співтовариства він називає «загальним публічним порядком (*ordre public international*)»⁵³. Міжнародне співтовариство не може обійтися без цього мінімуму принципів та норм, оскільки без них воно перестає існувати. Як зазначає Г. Мослер, поняття «публічний міжнародний порядок» вперше був вжитий після Другої світової війни в процесі розгляду питання, чи існує *jus cogens* як незаперечна норма, що обмежує свободу контракту⁵⁴. Крім того, говорить він, ще у 1963 р. спеціальний доповідач Х. Уолдок, коментуючи в Комісії міжнародного права ООН (КМП ООН) відповідну статтю проекту кодифікації права міжнародних договорів, висловив свою позицію стосовно мінімуму таких основоположних принципів. Він зазначив: «Хоча недосконалим міжнародний правовий порядок може існувати, погляд, який укорінився, що не існує міжнародного публічного порядку, тобто жодної норми, від якої держави не можуть звільнитися за їх власною волею, все складніше підтримувати»⁵⁵. Звідси випливає відмінність між публічним порядком (*ordre public*), норми якого застосовуються в конфліктних законах держав, тобто до іноземного права іншої держави, та міжнародним публічним порядком, що складається з принципів і норм, діючих в міжнародному правовому співтоваристві. Жодний договір, як зазначає Г. Мослер, не може бути використаний та жодна одностороння дія не дозволяється для послаблення його функціонування⁵⁶. Водночас він визнає, що публічний порядок міжнародного співтовариства все ще не прийнятий як термін знання⁵⁷. Однак, поняття *jus cogens* вказує на обмеження свободи брати зобов'язання, які покладаються на всіх членів міжнародного співтовариства в їх взаємних відносинах. І такий підхід до міжнародного співтовариства був схвалений на Віденській конференції з права міжнародних договорів, згідно з яким існує група вищих норм, які разом створюють публічний порядок міжнародного співтовариства. Якщо дві або більше держави неспроможні отримати будь-який результат, коли вони вступають в контакт з одним з певних принципів, вказує вчений, тоді має існувати звід таких принципів, які створюють співтовариство як таке⁵⁸. Дана позиція була підтримана й Міжнародним Судом ООН, який по справі Барселона Трекшн 1964-1970 рр. провів відмінність між зобов'язаннями держави стосовно іншої держави, в даному випадку щодо дипломатичного

захисту, та зобов'язаннями, які стосуються всіх держав і які є зобов'язаннями *erga omnes*, зокрема зобов'язаннями, що походять від заборони агресії та геноциду, а також від принципів і норм, що стосуються основних прав людини. Отже, зобов'язаннями, що діють в рамках міжнародного співтовариства, сприяючи його єдності, перш за все, є основні принципи Статуту ООН, що набули розвитку в Декларації про принципи міжнародного права 1970 р.

О. О. Мережко характеризує міжнародне право як право «міжнародного співтовариства». Він відзначає, що будь-яке суспільство може розглядатися як співтовариство лише за умови створення та розвитку в ньому права як конститутивного елементу. При цьому, реальність існування міжнародного співтовариства, незважаючи на брак в його структурі централізованих механізмів, в принципі не ставиться під сумнів внаслідок визнання державами обов'язковості норм міжнародного права. О. О. Мережко підкреслює, що останні регулює стосунки в межах міжнародного співтовариства, не маючи ознак наддержавної влади або «світового уряду» з правотворчою функцією, і сьогодні це співтовариство складається не лише з держав, але й з інших акторів. Суперечливою, однак, є його теза про те, що в міжнародному співтоваристві «панує анархія»⁵⁹. Це, по суті, ставить під сумнів його тезу, згідно з якою міжнародне право функціонує як право міжнародного співтовариства.

В. І. Євінгов розглядає «міжнародне співтовариство держав» як реальність нашого часу, що знаходить визнання не лише в доктрині, але й в міжнародно-правовій практиці, особливо в численних політичних і правових документах та актах міжнародних організацій, перш за все, ООН. В якості прикладів він наводить проект Декларації прав і обов'язків держав, розроблений у 1949 р. КМП ООН, Декларацію про принципи міжнародного права, 1970 р., Віденську конвенцію про право міжнародних договорів 1969 р. Хартію економічних прав і обов'язків держав 1974 р., Декларацію про встановлення нового економічного порядку 1974 р., Віденську конвенцію про правонаступництво держав стосовно державної власності, державних архівів та державних боргів 1978 р. та ін, прийнятих від імені міжнародного співтовариства. Як зазначає В. І. Євінгов, між державою як такою та міжнародним співтовариством як сукупністю держав, складаються відносини, засновані на нормах загальної міжнародного права. Міжнародне співтовариство держав в цілому починає розглядатися як правомірний виразник фундаментальних інтересів усіх держав, спрямований на збереження та забезпечення нормального функціонування розвитку цього співтовариства. В результаті останнє є носієм юридичного інтересу у випадку порушення окремою державою свого зобов'язання, що зачіпає вказані фундаментальні інтереси⁶⁰. У цьому аспекті слушно представляється оцінка ним загальної спадщини людства як міжнародно-правового режиму, що належить до структури міжнародного співтовариства. За його словами, на практиці концепція загальної спадщини людства стосовно Світового океану знайшла переважне розуміння як концепція колективного надбання держав (народів) або ж як концепція мирного колективного раціонального використання⁶¹. Тим самим був відкинтий наднаціональний підхід до цієї концепції, який під виглядом абстрактного терміну «людство» мав забезпечити інтереси західних держав за рахунок інших держав, тобто, по суті, за рахунок міжна-

родного співтовариства. В. І. Євінгов справедливо вважає, що в сучасних міжнародних відносинах складаються загальні правовідносини між кожною державою окремо та співтовариством у цілому. Але при цьому не можна стверджувати, що міжнародне співтовариство держав як таке має правосуб'єктність, оскільки воно не інституціоналізоване в одну універсальну над організацію⁶². Міжнародне співтовариство є складним соціальним організмом, який постійно розвивається. Він має структуру, що визначається наявністю зв'язаних між собою держав, груп держав та їх організацій. Всі елементи структури групуються навколо організаційного ядра – ООН та спеціалізованих організацій її системи. За характеристикою В. І. Євінгова, життя цієї структури – в міріадах відносин, що встановлюються між її ланцюгами. Відносини ці системні, вони більшою або меншою мірою організовані, упорядковані. Чим більша ступінь упорядкованості, організованості елементів структури співтовариства та діючих у ньому відносин, тим більше організованим та життєздатним воно є⁶³. Отже, міжнародне співтовариство, будучи емпіричною реальністю, виникло і функціонує на основі об'єктивних факторів, основний з яких є еволюційний розвиток міжнародних відносин та міжнародного права.

Однак, коли в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. на зміну двополярному світу, заснованого на прагматичному балансі сил, у США з'явилася спокуса встановити під своїм пануванням однополярний світ, міжнародні відносини набули хаотичного стану разом із втратою авторитету міжнародного права. Такий стан міжнародних відносин зумовлений цивілізаційним протистоянням у світі, обтяженим кризою міжнародної фінансової системи, яку очолює США. Поряд з цим, відбувається розмивання структурних засад міжнародного співтовариства, що приховує в собі катастрофу для миру. Це вже було в історії міжнародних відносин напередодні Першої та Другої світових війн, коли загальні інтереси держав у межах міжнародного співтовариства були порушені, що й призвело до зруйнування його правової структури, викликавши в ньому незворотні процеси. Звернення до війни стало єдиною можливістю розв'язати глибокі протиріччя, що існували між групами держав та у світі в цілому. Незважаючи, однак, на критичний стан міжнародних відносин та міжнародного права, можливим залишається поновлення на новому соціальному ґрунті балансу сил у світі. Це має бути багатополосний світ як більш складний, порівняно з двохполосною його моделлю, який має здійснити повернення держав до міжнародного права як єдиної альтернативи війни. І належне функціонування на цій основі міжнародного співтовариства може стати гарантією досягнення цього завдання.

1. *Нуген Куок Динь, Патрик Дайе, Алэн Пелле*. Международное публичное право. Том 1. Книга первая. Формирование международного права. пер. с фр. под ред. В. И. Евингова. Киев, 2000. С. 21; 2. Там же. С. 22; 3. Цит. Там же. С. 22; 4. Там же. С. 22; 5. *Фердросс А.* Международное право. пер. с нем. под ред. и с предисл. Г. И. Тункина. Москва, 1959. С. 62; 6. Там же; 7. Там же. С. 60-61; 8. Там же. С. 63; 9. Там же. С. 11; 10. *Ibid*; 11. Там же; 12. *Wright Q.* The Strengthening of International law. // *Academie de droit international. Recueil des cours* 1959. III. Т. 98. Leyde, 1960 P. 13; 13. *Franck T. M.* The Power of Legitimacy among Nations. New York, Oxford, 1990. P. 196; 14. *Ibid*; 15. *Ibid*. P. 198-199; 16. *Friedmann W.* General Cours in Public International Law // *Academie de droit*

international. Recueil des cours 1969. II. T. 127. Leyde, 1970. P. 132; **17.** *Friedmann W.* The Changing Structure of International Law. London, 1964. P. 37; **18.** Ibid; **19.** *Lauterpacht H.* Vol. I The General Works. Cambridge, 1970. P. 9; **20.** *Westlake J.* International Law. Part I. London, 1904. P. 1; **21.** *Lauterpacht H.* Ibid. P. 28; **22.** Ibid. P. 262; **23.** Ibid; **24.** Ibid; **25.** Ibid. P. 265-266; **26.** Ibid. P. 263; **27.** *Cassese Antonio.* International law. Sec. ed. Oxford, 2005. P. 3, 5; **28.** Ibid. P. 6; **29.** Ibid. P. 15; **30.** Ibid. P. 5. **31.** Ibid. P. 16; **32.** Ibid; **33.** Ibid; **34.** Ibid; **35.** Ibid. P. 16-17; **36.** Ibid. P. 17; **37.** Ibid. P. 21; **38.** *Mosler H.* The International Society as a Legal Community // *Academie de droit international. Recueil des cours 1974. IV. T. 140.* Leyde, 1976 P. 19; **39.** Ibid. P. 11-12; **40.** Ibid. P. 12; **41.** Ibid. P. 14; **42.** Ibid. P. 20-21; **43.** Ibid. P. 21; **44.** Ibid. P. 21-22; **45.** Ibid. P. 31; **46.** Ibid; **47.** Ibid; **48.** Ibid; **49.** Ibid. P. 32; **50.** Ibid; **51.** Ibid; **52.** Ibid; **53.** Ibid. P. 33; **54.** Ibid; **55.** Ibid; **56.** Ibid; **57.** Ibid. P. 35; **58.** Ibid; **59.** *Мережко О. О.* Проблеми теорії міжнародного публічного та приватного права. Київ, 2010. С. 27; **60.** *Евигтов В. И.* Международное сообщество и правопорядок. Киев, 1990. С. 38; **61.** Там же. С. 43; **62.** Там же. С. 52; **63.** Там же. С. 59.

Denysov V. N. International Community as a Legal Reality of International Relations

International community being relatively a new category of international relations is characterized by its own peculiarities which make an essential influence on the historical development of these relations including the sphere of relating them by the international law.

Universality of international relations, first of all in the sphere of international economies and in accordance with it universality of the international law in the middle of 19 century became the all-powerful factor known today as globalization. Namely in the conditions of globalization two world were unleashed and overcoming of their results led to the institutionalization of international relations and the law. It assisted to creation of the Organization of United Nations and installation in it's Charter the international order based on the corresponding balance of world war. No doubt, important role in this process belonged to nuclear arms which were a decisive factor of prevention of the war. So, the international community which is also the legal reality plays a determinative role in keeping peace and security and decision of many global problems which may be decided only by common efforts of peoples and states as its participants.

In the conditions of violated balance of world forces that became the result of the break-up of the USSR the common interests of states and peoples connected with proper activities of the international community often and often are given to the interests of separate states and their groups. It leads to chaos in the international relations accompanied by a fall of the authority of international law creating a threat to existence of the Organization of United Nations as the most important instrument of prevention of the third world war.

Key word: *the international community, the international law, the activities of the international community, the crisis of international relations and international law.*

УДК 341.21

І. О. КРЕСІНА,
доктор політичних наук
О. В. КРЕСІН,
кандидат юридичних наук

ПРАВООДАТНІСТЬ НАРОДІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

У статті розглядається правоздатність народів як суб'єктів міжнародного права, яка передбачає комплекс прав та обов'язків. Розглядається співвідношення прав